

Katea, geroz eta estuagoa

Hurbildu ere, Zabaltzeneraino hurbildu zaizkigu, eta ezagutzen ditugu, hurbiltzen hasita, ez dira eskubideen kontu hutsalengatik atean gelditzen direnetakoak. Hala ere, indar mediatiko hori barik erraz lor zitzaketen hogeï paperen bila joan eta kamera aitzin dozenaka agiri eroan beharra zegoen, filtrazioak egin, susmoak piztu eta garrok izeki, sorgin ehiza geldi egon ez dadin.

Egin-en itxieratik —lehenxeagotik agian?— ez ote dugu errutina hartu, amorrurik handienez jausita ere? Eman dezakegun erantzuna —zeinen ahula den prentsaurrekoko salaketa irudia, leku itxurosoan, ondo jantzita, pankarta barik, beste ezeren itxurarik leukakeena urrundu guran, polizi saldoak sortu duen aurreiritziaren aurrean— ohiko ez eze, sorgin ehizaren izenpetzaileek aurreikusi eta lasai asko jasagarria da, eta ez dakit itxaropen handiegiz ezartzen ote zaizkien egindako kalteen ordainak eskatzeko urte pare baten buruan egingo diren auziak.

Kazetaren batetik bota zuten oraintsu, eta neronek ere idatzi izan dut, merkatu librearen European iparra galdu barik ibili eta jo genezakeela atzera ere Bidasoaz bestaldera, bidenabar euskalgintza Donostia inguruko kongestioa arinduz, bien mesede (hau da, euskalgintzaren eta Donostiaren alde). Ez dakit bidea den, baina bai irudimena falta dela erasoari erantzuteko orduan. Erasoak irudimena biktima aukeratzeko bakarrik daukan era berean, baina alde ederra batetik bestera: erasoak min egiten du eta erantzuna bere ahulean itotzen da, ia ondoriorik gabe (orain arte). Eta hurrengo nondik joko duten kiniela ankerregia da.

Poesia, antzerkiaren bidean

Irribartsu joan ei ziren editore gehienak Durangoko azokatik. Ez dakit zenbakiak benetan horren onak irten diren

—denentzat, antza denez—, ala Madril aldetik datorren erasoari aurre egiteko aspaldion hartu den era: elkarri indarra eman, bildu eta aurrera egiteko oihua. Ohi denez, bietatik zerbait egongo da.

Baina salmenten eta balizko irakurleen gorakadan, eleberri mardulek alde handiz irabazi dute. Lan ederrak idatziagatik, liburuak etxean non sartu ere ez daukagunontzat mesede gutxi seiehun orrialdetik gorako liburu-kote horiek. Irakurleriaren erantzuna bikaina izan da ordea, eta lehenagotik arrakasta zeukaten beste zenbait egileren lan *arinagoak* ere onik irten dira Durangoko plazatik. Itxuraz, aspaldion nagusitu denaren konstatazioa baino ez da.

Alabaina, arriskutsua ere bada merkatuaren lege horietara makurtzea. Antzerkiak —antzezlanek, taularatzeek alegia— aspaldiko indar handiena lortu duenean, basamortuko ibilaldi luzearen ostean, literaturatik independentzia lortu behar izan du, bide propioa garatu. Antzerki liburuak desagertu egin baitira, urte ro dauden lehiaketa biak salbu. Ez da editoreen erru hutsa: antzerki munduan dabiltzanak aspertu ere egin dira testuak nork idatziko dituen aldarrikatzen. Naziotasuna eta lurraldetasuna hitzetik hortzera dauzkagun sasoiari, behingoz Iparrera begiratzea eta zer ikasia asko dagoela, Hegoaldekoa betiko legez esportatu ordez, nabarmen tradizio oparagotik edan duten idazle bikain horiei ikastea ezinezkoa da azken urteetan. Merkatuaren legeen izenean, antzerkia hil zaigu liburugintzan.

Eta merkatuaren gorabeherei adi, poesia antzeko bi-deari lotu zaiola ematen du. Eta arduratzekoa da. Susa argitaletxearen Poesia Kaierak salbu, zenbat liburu argitaratu dira? Areago, aipatu argitaletxea, zenbaitentzat, bihurtuko behar ez lukeen poesiaren erreferente ia bakar bihurtu da. Eta *ia* Pamiela eta Ereinek egiten dute. Gure lehen lanean konfiantza ipintzea askok eskertu behar badugu ere, hori inoren bizkar uztea eta eleberri mardulak besteek ateratzea ez da oso zuzena, edo?

Salbuespenak? Eleberri mardulen egileak poesia libururik idatziz gero, lekuren bat egin beharko zaio argitalet-

xeen ohiko bildumatan, osterantzean esku artean daukan eleberria beste norbaitekin aterako du-eta... Horren hari-
ra, desagertu da poesia itzulpena: tarteka Joseba Sario-
nandiak ekartzen digu bere egile maiteren bat, Pamielak
erronka jasotzen du baina hortik aurrera gutxi, oso gutxi.
Seamus Heaney, Wislawa Szymborska edo Rainer Maria
Rilke irakurtzeko euren ama-hizkuntzara edo frantses-es-
painierazko itzulpenetara jo beharko dugu betiko, antza
denez.

Formatu txikiaren (zuzenekoaren) gorakada

Genero handien ondoan irakurleria murriztagoa dauka-
tenek agertutako egoera negargarri horren bestaldean, zu-
zenekoak hartu duen indarra aipatu beharrekoa da. Ant-
zerkiarekin batean, ikus-entzunezkoaren garrantziak era-
ginda-edo, formatu txikiak, errezitaldiek, hibridoek, argi
puntu ederra egin dute euskal kulturaren zeru grisean.

Berrikuntzaz jantzirik datorrenak zaharra berri dakar
funtsean. Noiztik ote dabilta erdaldunak Bilboko Boule-
var tabernan erdarazko literatur tertuliak eta irakurraldiak
egiten astero? Urtearekin batera, xumeago hasi dira eus-
karaz ere Zazpi Kaleetako Kalderapekon (Perro kalea).
Ideia bikaina eta itxuraz erraza, antolakuntzari hutsean
dagokionean. Irudia nagusi den sasoiotan inkomunika-
zioa izan ohi dugu-eta sarri kalte, lehenago ahoz aho egi-
ten zen hori gaur indar handiagoz ekin behar dela, afixak
han-hemenka ipiniz, hedabideetara joz eta abar.

Oraingoz baina, jazzarekin batera lotu dituzten ira-
kurraldiek erantzun bikaina izan dute. Egia da kutsu ur-
banoa daukala kontuak eta alde batetik errazagoa dela hi-
rian arrakasta izatea, euskaldun kopuru handiagoa biltzen
baita, baina konkurrentzia ere handiagoa da, astean zehar
kultur eskaintza ere zabalagoa izan ohi da-eta. Horregatik,
herrietarako oso egokiak izan daitezke —eta izan dira—
horrelako formatu txikietan egindako ekimenak, ipuin
kontalariak, poema irakurraldiak. Bere hutsean, edo mu-
sikaz, irudiez, bidez zein bertan marrazten diharduten

komikilariekin... hibridoen sasoia ere bada, eta poesiari mesede egin dio, bestela hurbiltzen ez zen jendea eroaten baitu horrelako irakurraldietara. Inork esan lezake poesia-ri lekua kendu eta, ez dagokion musikak lagunduz gero adibidez, indargabetu egiten duela mamia, baina guztiz kontrakoa ere egin dezake. Hori guztia aurretik prestatu-takoak konponduko du. Egia da poesia entzule guztiak ez direla irakurle izango, baina den-denari helburua jarri beharra ere! Bere hutsean plazerra sortuz gero, ausardiaz jokatatu behar da. Eta badaude horretan guztian giltzarri izan diren udalak, sarea sortu eta gure lurreko geografian kultur bizitzan pizgarri ederra ipini dutenak. Herri txikienen mesede, gainera, handietan zelan edo halan, gorabeherekin, beti bizirik baitago kultur eskaintza, baina epe luzez kultur ekitaldi gutxi batzuk dituen herri horretan hogeit bat lagun biltzea askoz aberasgarriago gerta daiteke.

Euroaren atarian

Mende eta milurteko eta kontu guztietara, bizirik heldu zaigu hizkuntza. Ez bizi-bizirik —*bixi-bixi* alegia— baina beste mintzaira asko baino osasuntsuago bai, hori, bere honetan, ezeren kontsolagarri ez bada ere. Literaturari bagozkio, historiako unerik oparoenean heldu garela ematen du. Guk gura adina izan ala ez, argi dago gaurko liburu, idazle eta baita irakurle kopurua ere, euskarak inoiz izan duen handiena dela. Baina horien guztien kalitatea —hirurena— zelangoa da? Gauza duin askoak egiten dira gure herrian. Eta inguruko erdaren konkurrentziaz ahaztuta oraindik gehiago, hala iruditzen zait. Hau da, gure txikitasunaren jabe izanda, horrexeri berari lortuta atarramendua.

Idazlearen ikuspuntutik, egon daitezkeen arazo askoren artean, euroaren frogarena interesgarria iruditzen zait. Hara: badira hogeita hamar urte Gabriel Arestik Bilbotik Bilbora idatzi zuela, eta behar izan den eremuetan sartzea lortu du, unibertsitatetik administraziora... baina liburu artera itxuroso-edo bildu delarik, ez ote du kalea

galdu? Oraintsu agertu den ardura da euskararen kalitatearena, diglosiak eragindako kontuena, eta bizirik egon badagoen arren, ez duela sortzen ia hitz berririk. Bizirik baina antzu dagoela, alegia.

Koka ezazu eleberria Bilbon, Barakaldon edo Baionako portuan. Jakina, New Orleansen edo Soweton egiten baduzu, arazo gutxi, ezjakintasunetik abian irudimenari ateak zabaltzea aski da. Baina irudimenaren ateak errealtatearen mugetan zabaldu gura badituzu, zer gertatzen da? Idazle —edo gidoilari, edo zinema-zuzendari— espainiar, frantses edo estatubatuarrak ez dauka arazorik ministroaren alaba lumpen gorrira jaitsiarazi eta istorioa sinegarri egiteko, baldin horretarako abildadea badauka. Areago, gizarteko zati horietako hizkerak berezita, istorioa ederto jantzi eta aberastu dezake. Baina gurean ez dago lumpen horren hizkerarik, zero, ez da erreala Bilbon edo Baionan —gehienez, Azpeitian edo Lekeition izan liteke. Eta ez da euskaldunik ez dagoelako eremuotan, sano gutxi izan arren, ez ahaztu Bilbo, Donostiaren atzetik, kopuruan euskaldun gehien daukan udalerrria dela. Baina oro har, erabilera ia hutsaren parekoa da, eta egoera informaletan darabilgunean, erdarak guztiz kutsatutako euskara da, *euskañola* gura baduzue. Ez dago hitanorik, ez dago berba eta esakera jatorrik, baina bizia da, erdarak bizi-arazitako euskara.

Ez dut inondik ere literaturarako hizkera hori hartu behar denik esango. Hala ere, idatzian ez baina ikus-entzunezko hedabideetan tarteka hartzen den bidea da, bizi-tasunaren eta komunikazioaren izenean. Egurra ematen diogu baina arrakasta dauka. Zailtasunen konstatazioa baino ez nuen egin gura, hizkuntzarekiko zuzentasunak eta errealtatearekiko fidelitateak zelan elkar jotzen duten adierazi.

Horregatik euroaren frogaren garrantzia. Urtebete barru sartuko zaigu moneta berria Euskal Herri osoan. Hegoaldean behintzat, urteak dira —nik dakidala— ez dugu la berba berririk sortu diru kontutan. Gogoan dut Sarriandiaren espetxeko gutun batean *talego* zer zen esaten zuela, hau da, kartzelaz beraz gain, mila pezeta zirela. Ha-

mabost urte beranduago, gazte hizkeran gura baduzue, baina lumpenetik igo egin den berba da. Eta berdin *guita*, *lagarto*, *libra*... euskaraz berriz, sos eta hogerlekoekin gabiltza, txakur txiki barik. Horren harira euroaren frogia, euskararen miseriez jabetzeko.

Euroak ekarriko dituen abantailetan diru beltzaren kontua egongo da poliziaren mesedetan, egutegiko orriak aurrera baitoaz zuritu behar dutenentzat. Gu ere erdaren parean lotuko gara *tabula rasa* eginda, hutsetik hasiko gara. Horregatik interesgarria da batek zenbat denbora behar duen bere berbak sortzeko eta ea euskarak bereak lortzen dituen, ala Hegoan espainolei eta Iparrean frantsesei *mailegu* hartuko dizkiegun. Interes garestiko maileguak, inondik ere, aspaldion hartzen gabiltzanak, egiazkotasunaren mesedetan. ¶